Siirtolaisuusinstituutti
Migrationsinstitutet
Institute of Migration

LAUSUNTO

20.10.2015

LAUSUNTO EDUSKUNNAN TYÖELÄMÄ- JA TASA-ARVOVALIOKUNNALLE: Maahanmuuton yhteiskunnalliset vaikutukset laajasti

Yleistä

Maahanmuuton laajamittaisia yhteiskunnallisia vaikutuksia on hankala mitata yksiselitteisesti. Mittaamisen vaikeudet liittyvät etenkin tarkasteluajanjakson pituuteen ja maahantulijoiden taustojen laajaan vaihteluun.

Yleisesti ottaen kansainvälisessä tutkimuksessa on todettu seuraavaa:

- Maahanmuuton taloudelliset vaikutukset eivät yleensä ole kovin suuria, jos niitä tarkastellaan koko kansantalouden näkökulmasta. Merkittävää kustannusten vaihtelua syntyy kuitenkin esimerkiksi vastaanottavan maan palvelujärjestelmästä johtuen. Muun muassa Yhdysvalloissa maahanmuuttajat ovat usein taloudellisesti omillaan ja mahdollisesti vapaaehtoisten avustusjärjestön tuen varassa, kun taas esimerkiksi Pohjoismaissa yhteiskunnat kustantavat useita palveluja niin maahanmuuttajille kuin muillekin maassa asuville.
- Maahanmuuttajista valtaosa on työikäisiä aikuisia ja monet heistä palaavat kotimaihinsa joko työuransa aikana tai eläköidyttyään. Näin ollen kaikki tai osa heidän elämänsä alku- ja loppuvaiheen yhteiskunnallisista kustannuksista jää muiden yhteiskuntien kannettavaksi. Esimerkiksi Ruotsista palasi takaisin noin puolet sinne 1960- ja 1970-luvuilla muuttaneista suomalaisista. Tosin muuttoalttius vaihtelee osin muuttosyyn mukaan ja on havaittu, että pakolais- ja turvapaikkaprosessin kautta muuttaneet jäävät herkemmin uuteen asuinmaahansa. Ilmiön taustalla lienee entisen asuinmaan usein epävakaat olot ja heikko taloudellinen tilanne.
- Maahanmuuttoa voidaan pitää kansantaloudellisesti edullisena, jos muuttajat päätyvät työelämään. Lisäksi he voivat olla hyödyksi, ja eräissä tehtävissä välttämättömiä, kansainvälistyvässä työelämässä ja paikata työvoiman tarjontaa etenkin vähän koulutusta vaativissa tehtävissä, jotka usein toimivat (koulutuksesta riippumatta) ensimmäisinä työpaikkoina.

Maahanmuuttajat Suomessa

Suomen osalta on todettu seuraavaa:

- Kansainväliset havainnot pätevät myös Suomessa
- Maahanmuuttajien työttömyys on korkealla tasolla erityisesti pakolaisina ja turvapaikanhakijoina maahan saapuneiden joukossa. Maahanmuuttajien työllistyminen parantuu kuitenkin selvästi Suomessa asutun ajan pidentyessä. Työttömyydestä huolimatta työssä olevien osuus koko maahanmuuttajaväestöstä on kui-

tenkin toistaiseksi korkeampi kuin koko väestössä mikä johtuu eläkeläisten vähäisestä määrästä.
- Suomalaisilla työmarkkinoilla on lukuisia maahanmuuttajista riippumattomia työllistymisen esteitä, joita purkamalla voidaan helpottaa heidän työllistymistään. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset viralliset ja epäviralliset kielitaito- ja pätevyysvaatimukset. Lisäksi etnisperusteinen rekrytointisyrjintä haittaa joidenkin ryhmien työllistymistä. Työllistymistä haittaavien esteiden purkamisella voi olla myönteisiä vaikutuksia työllistymiseen.

Lyhyen aikavälin haasteet

Lyhyen aikavälin haasteet liittyvät kasvaneeseen turvapaikanhakijoiden määrään, jotka aiheuttanevat ruuhkaa kuntien kotouttamispalveluihin siinä vaiheessa, kun turvapaikanhakijoille aletaan myöntämään laajamittaisemmin oleskelulupia ja hakea kuntapaikkoja. Kotouttamista edistäviä toimenpiteitä ovat:

- Nopea kuntapaikan saaminen alueilta, joilla on työllistymismahdollisuuksia, eli käytännössä suuremmista suomalaisista asumiskeskittymistä. On joka tapauksessa todennäköistä, että nykyiset somalialais- ja irakilaistaustaiset turvapaikanhakijat tulevat ajan kanssa siirtymään enimmäkseen niille paikkakunnilla, joissa heidän maanmiehiään on jo nyt. Tämä luo haastetta asuntopolitiikalle ja mahdollisesti asunnottomuutta. Tilanteen ratkaiseminen kannattaa aloittaa heti.
- Kieli- ja muiden palveluiden nopea aloittaminen jo ennen lupaprosessin päättymistä voinee nopeuttaa niiden kotoutumista, jotka jäävät Suomeen. Vastaavasti näiden palvelujen aloittamisen pitkittyminen tullee hidastamaan kotoutumista. Koska turvapaikanhakijoiden määrä on yllättäen kasvanut, niin lienee selvää, että erilaisia hallinnollisia ja käytännön esteitä palveluiden saatavuudessa tulee esille lukuisia. Näiden nopea ratkaiseminen on kustannustehokas tapa ennaltaehkäistä erilaisia sosiaalisia ongelmia.
- Työllistymisen kynnyksen laskeminen ja maahantulijoiden osaamisen kartoittaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Pitkän aikavälin haasteet

Pitkän aikavälin haasteet liittyvät mahdollisiin perheen yhdistämisiin ja sitä kautta tuleviin uusiin maahanmuuttajiin sekä toisen sukupolven (=maahanmuuttajien Suomessa syntyneiden lasten) edellytysten edistämiseen.

- Ensimmäisen polven työllistyminen näyttää vaikuttavan myös heidän lastensa elämän näkymiin, joten on pitkänäkököistä edistää myös vaikeammin työllistettävien työmahdollisuuksia. Tällä tavoin ennaltaehkäistään ”periytyvää” sosiaalista huono-osaisuutta ja syrjäytymistä.
- Vaikka monet nykyisistä turvapaikanhakijoista tulevat ajan kanssa päätymään suuriin asutuskeskuksiin, niin samalla on odotettavissa, että aikaisempaa useammalla paikkakunnalla kasvaa tarve kotouttamispalveluiden järjestämiseen. Tätä tukisi aikaisempaa vahvempi aluehallinnon rooli, joka pystyisi tehokkaammin neuvomaan kuntia niiden hyvin vaihtelevissa tarpeissa.
- Kustannuksiltaan tehokas ja seurauksiltaan mahdollisimman myönteinen kotoutuminen vaati viranomaistyön lisäksi laadukasta seurantaa, arviointia ja tutkimusta. Nykyisellään seuranta-, arviointi- ja tutkimustyö on melko hajallaan ja osaltaan koordinoimatonta. Siirtolaisuusinstituutti on aloittanut kotimaisen maahanmuuttotutkimuksen koordinointihankkeen yhteistyössä eri ministeriöiden, tutkimuslaitosten ja yliopistojen toimijoiden kanssa syyskuussa 2015. Vastaavia hankkeita on

hyvä tukea, sillä ne kasvattavat kaikkien toimijoiden kykyä reagoida erilaisiin maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyviin haasteisiin.

Lähteet

Martikainen, Tuomas, Pasi Saukkonen ja Minna Säävälä (toim.) (2013) *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.

Söderling, Ismo (2015) Suomi tarvitsee jämäkämpää maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikkaa, Talous ja yhteiskunta 3/2015, 24-29.